Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΆΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΉΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΈΑ
ELEANOR SHARPSTON
της 28ης Μαΐου 2020[1]

Υπόθεση C-238/19

EZ

κατά

**Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας,
εκπροσωπούμενης από την Bundesamt für Migration und Flüchtlinge
(Ομοσπονδιακή υπηρεσία μεταναστεύσεως και προσφύγων)**

[αίτηση του Verwaltungsgericht Hannover
(διοικητικού πρωτοδικείου Ανόβερου, Γερμανία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Πολιτική ασύλου – Προϋποθέσεις χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα – Οδηγία 2011/95/ΕΕ – Ερμηνεία του άρθρου 9, παράγραφος 3 – Λόγοι διώξεως – Άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄ – Έννοια των πολιτικών πεποιθήσεων – Άρνηση εκπληρώσεως στρατιωτικής θητείας – Αντίρρηση συνειδήσεως»

1. Στην υπόθεση Shepherd[2], το Δικαστήριο εξέτασε αν θα έπρεπε να χορηγηθεί άσυλο σε στρατιώτη που λιποτάκτησε, αρνούμενος να συνεχίσει τη θητεία του στις στρατιωτικές δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής στον πόλεμο του Ιράκ[3]. Το Verwaltungsgericht Hannover (διοικητικό πρωτοδικείο Ανόβερου, Γερμανία) ζητεί τώρα από το Δικαστήριο συμπληρωματικές διευκρινίσεις σε σχέση με την απόφαση εκείνη. Αντίθετα με τον A. L. Shepherd, ο προσφεύγων της κύριας δίκης εγκατέλειψε την πατρίδα του προκειμένου να αποφύγει τη στρατολόγηση· εν προκειμένω δε, η συγκεκριμένη αφορά τη στρατιωτική θητεία στον συριακό στρατό στον εμφύλιο πόλεμο της Συρίας. Επομένως, ορισμένα από τα ζητήματα που θέτει το αιτούν δικαστήριο διαφέρουν από εκείνα που εξετάστηκαν στην περίπτωση του A. L. Shepherd. Το Δικαστήριο έχει ζητήσει να εστιάσω, με τις παρούσες προτάσεις, στην ερμηνεία της νυν ισχύουσας ρυθμίσεως και, πιο συγκεκριμένα, της διατάξεως του άρθρου 9, παράγραφος 3, της

1 Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015 (C-472/13, EU:C:2015:117).

3 Η υπόθεση Shepherd αφορούσε την οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους (ΕΕ 2004, L 304, σ. 12). Η παρούσα υπόθεση αφορά την οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ 2011, L 337, σ. 9), η οποία κατήργησε και αντικατέστησε την οδηγία 2004/83.

οδηγίας 2011/95/ΕΕ (στο εξής: οδηγία περί αναγνωρίσεως). Κατόπιν τούτου, θα εξετάσω εάν απαιτείται να υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ των «λόγων δίωξης» και των «πράξεων δίωξης» (ή της έλλειψης προστασίας από τέτοιες πράξεις) κατά την έννοια της εν λόγω οδηγίας.

Το διεθνές δίκαιο

Η Σύμβαση περί του καθεστώτος των προσφύγων

2. Βάσει του άρθρου 1(Α), παράγραφος 2, της Σύμβασης της Γενεύης[4], ο ορισμός της έννοιας «πρόσφυγας» καταλαμβάνει κάθε πρόσωπο το οποίο «συνεπεία […] δεδικαιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητος, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύη της προστασίας της χώρας ταύτης».

3. Κατά το άρθρο 1(ΣΤ), στοιχείο α′, η Σύμβαση της Γενεύης δεν εφαρμόζεται επί προσώπων για τα οποία υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύει κανείς ότι έχουν διαπράξει «εγκλήματα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου, ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητος εν τη εννοία των διεθνών συμφωνιών αίτινες συνήφθησαν επί σκοπώ αντιμετωπίσεως των αδικημάτων τούτων»[5].

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών

4. Το άρθρο 9, παράγραφος 1, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών[6] κατοχυρώνει το δικαίωμα ελευθερίας σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας αλλαγής θρησκείας ή πεποιθήσεων.

Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

5. Το άρθρο 10, παράγραφος 1, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) αντιστοιχεί στο άρθρο 9, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ. Δυνάμει του άρθρου 10, παράγραφος 2, του Χάρτη, το δικαίωμα αντίρρησης συνειδήσεως αναγνωρίζεται σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες που διέπουν την άσκησή του. Το άρθρο 52, παράγραφος 3, ορίζει ότι τα δικαιώματα τα οποία κατοχυρώνονται στον Χάρτη πρέπει να ερμηνεύονται κατά τρόπο σύμφωνο με τα αντίστοιχα δικαιώματα που διασφαλίζονται από την ΕΣΔΑ.

[4] Σύμβαση περί του καθεστώτος των προσφύγων, η οποία υπεγράφη στη Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951 και τέθηκε σε ισχύ στις 22 Απριλίου 1954 (στο εξής: Σύμβαση της Γενεύης), όπως συμπληρώθηκε με το Πρωτόκολλο περί του καθεστώτος των προσφύγων, το οποίο συνήφθη στη Νέα Υόρκη στις 31 Ιανουαρίου 1967 και τέθηκε σε ισχύ στις 4 Οκτωβρίου 1967 (στο εξής: πρωτόκολλο). Η Σύμβαση της Γενεύης αφορούσε αρχικώς μόνο πρόσωπα τα οποία είχαν τραπεί σε φυγή λόγω γεγονότων προγενέστερων της 1ης Ιανουαρίου 1951, εντός της Ευρώπης. Το πρωτόκολλο ήρε τους περιορισμούς αυτούς και προσέδωσε στη Σύμβαση της Γενεύης καθολική ισχύ.

[5] Τα στοιχεία β′ και γ′ του άρθρου 1(ΣΤ) της Σύμβασης της Γενεύης προβλέπουν, αντίστοιχα, ότι η εν λόγω Σύμβαση δεν εφαρμόζεται επί προσώπων που έχουν διαπράξει σοβαρό μη πολιτικό αδίκημα εκτός της χώρας εισδοχής ή είναι υπεύθυνα για πράξεις οι οποίες αντιβαίνουν στους σκοπούς και στις αρχές των Ηνωμένων Εθνών.

[6] Υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ).

Η οδηγία περί αναγνωρίσεως

6. Στις αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας περί αναγνωρίσεως εκτίθενται οι ακόλουθες διαπιστώσεις. Η οδηγία περί αναγνωρίσεως εντάσσεται στα μέτρα τα οποία συναπαρτίζουν το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (στο εξής: ΚΕΣΑ) και στηρίζονται στην πλήρη και συνολική εφαρμογή της Σύμβασης της Γενεύης και του πρωτοκόλλου, που αποτελούν από κοινού τον ακρογωνιαίο λίθο του διεθνούς νομικού καθεστώτος για την προστασία των προσφύγων[7]. Κύριος στόχος της συγκεκριμένης οδηγίας είναι να εξασφαλισθεί ότι όλα τα κράτη μέλη εφαρμόζουν κοινά κριτήρια για τον προσδιορισμό των προσώπων που χρήζουν όντως διεθνούς προστασίας και να διασφαλισθεί η πρόσβαση όλων αυτών των προσώπων σε ένα ελάχιστο επίπεδο παροχών[8]. Η οδηγία σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και συνάδει με τις αρχές που αναγνωρίζονται στον Χάρτη[9]. Τα κράτη μέλη δεσμεύονται από τις υποχρεώσεις που υπέχουν από το διεθνές δίκαιο όσον αφορά τη μεταχείριση των προσώπων τα οποία εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας περί αναγνωρίσεως[10]. «Οι διαβουλεύσεις με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες μπορεί να παρέχουν πολύτιμες οδηγίες προς τα κράτη μέλη για τη χορήγηση ή μη του καθεστώτος πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης της Γενεύης [11]. Είναι σκόπιμη η θέσπιση απαιτήσεων για τον ορισμό και το περιεχόμενο του καθεστώτος πρόσφυγα, ούτως ώστε οι αρμόδιοι εθνικοί φορείς των κρατών μελών να καθοδηγούνται κατά την εφαρμογή της Σύμβασης της Γενεύης [12]. Είναι αναγκαίο να θεσπισθούν κοινά κριτήρια για την αναγνώριση των αιτούντων άσυλο ως προσφύγων κατά την έννοια του άρθρου 1 της Σύμβασης της Γενεύης [13]». Τέλος, «[μ]ία από τις προϋποθέσεις αναγνώρισης του καθεστώτος πρόσφυγα κατά την έννοια του άρθρου 1(Α) της Σύμβασης της Γενεύης έγκειται στην ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των λόγων της δίωξης, δηλαδή η φυλή, η θρησκεία, η ιθαγένεια, οι πολιτικές πεποιθήσεις ή η ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας και των πράξεων δίωξης ή της έλλειψης προστασίας κατά παρόμοιων πράξεων»[14].

7. Σύμφωνα με το άρθρο 1, σκοπός της οδηγίας περί αναγνωρίσεως είναι, μεταξύ άλλων, η θέσπιση απαιτήσεων για την αναγνώριση υπηκόων τρίτων χωρών ή ανιθαγενών ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας.

8. Κατά το άρθρο 2, στοιχείο δ′, ως «πρόσφυγας» νοείται «[ο] υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος, συνεπεία βάσιμου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, ευρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του και δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας ή ο ανιθαγενής ο οποίος, ευρισκόμενος εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του για τους ίδιους προαναφερθέντες λόγους, δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν και στον οποίο δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 12»[15]. Κατά το άρθρο 2, στοιχείο ζ′, ως «καθεστώς επικουρικής προστασίας» νοείται «η εκ μέρους κράτους μέλους αναγνώριση υπηκόου τρίτης χώρας ή ανιθαγενούς ως προσώπου που δικαιούται επικουρική προστασία».

7 Αιτιολογικές σκέψεις 3 και 4.

8 Αιτιολογική σκέψη 12.

9 Αιτιολογική σκέψη 16.

10 Αιτιολογική σκέψη 17.

11 Αιτιολογική σκέψη 22.

12 Αιτιολογική σκέψη 23.

13 Αιτιολογική σκέψη 24.

14 Αιτιολογική σκέψη 29.

15 Βλ. σημείο 13 κατωτέρω.

9. Το κεφάλαιο ΙΙ επιγράφεται «Αξιολόγηση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας». Στο κεφάλαιο αυτό εντάσσεται και το άρθρο 4, παράγραφος 1, το οποίο ορίζει ότι αποτελεί καθήκον των κρατών μελών να αξιολογούν, σε συνεργασία με τον αιτούντα, τα στοιχεία της αιτήσεως διεθνούς προστασίας. Σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 3, η ως άνω αξιολόγηση θα πρέπει να γίνεται σε εξατομικευμένη βάση και στο πλαίσιο αυτής να λαμβάνονται υπόψη οι παράγοντες που απαριθμούνται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, στοιχεία α′ έως ε′. Μεταξύ άλλων, θα πρέπει να γίνεται συνεκτίμηση:

«α) όλων των συναφών στοιχείων που σχετίζονται με τη χώρα καταγωγής κατά τον χρόνο λήψης απόφασης σχετικά με την αίτηση, συμπεριλαμβανομένων των νόμων και των κανονισμών στη χώρα καταγωγής και του τρόπου εφαρμογής τους·

[…]

γ) της ατομικής κατάστασης και των προσωπικών περιστάσεων του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένων παραγόντων όπως το προσωπικό ιστορικό, το φύλο και η ηλικία, ούτως ώστε να εκτιμηθεί εάν, βάσει των προσωπικών περιστάσεων του αιτούντος, οι πράξεις στις οποίες έχει ήδη ή θα μπορούσε να εκτεθεί ισοδυναμούν με δίωξη ή σοβαρή βλάβη·

[…]»

Βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 5, «[ο]σάκις τα κράτη μέλη εφαρμόζουν την αρχή σύμφωνα με την οποία εναπόκειται στον αιτούντα να τεκμηριώσει την αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας και οσάκις ορισμένες πτυχές των δηλώσεων του αιτούντος δεν τεκμηριώνονται με έγγραφα ή άλλες αποδείξεις, οι πτυχές αυτές δεν χρειάζονται επιβεβαίωση, όταν πληρούνται οι ακόλουθοι όροι:

α) ο αιτών έχει καταβάλει πραγματική προσπάθεια να τεκμηριώσει την αίτησή του·

β) έχουν υποβληθεί όλα τα συναφή στοιχεία, τα οποία έχει ο αιτών στη διάθεσή του και έχει δοθεί ικανοποιητική εξήγηση για την τυχόν έλλειψη άλλων λυσιτελών στοιχείων·

γ) οι δηλώσεις του αιτούντος θεωρούνται συνεπείς και ευλογοφανείς και δεν έρχονται σε αντίθεση με διαθέσιμα ειδικά και γενικά στοιχεία που αφορούν την περίπτωσή του·

δ) ο αιτών αιτήθηκε την παροχή διεθνούς προστασίας το νωρίτερο δυνατόν, εκτός εάν αποδείξει ότι υπήρχε σοβαρός λόγος που τον εμπόδισε να το πράξει και

ε) η γενική αξιοπιστία του αιτούντος είναι αποδεδειγμένη.»

10. Σύμφωνα με το άρθρο 6, στοιχείο α′, στους υπεύθυνους δίωξης ή σοβαρής βλάβης συμπεριλαμβάνεται το κράτος.

11. Τα άρθρα 9 έως 12 συναπαρτίζουν το κεφάλαιο ΙΙΙ, το οποίο επιγράφεται «Αναγνώριση προσώπου ως πρόσφυγα». Το άρθρο 9 («Πράξεις δίωξης») ορίζει τα εξής:

«1. Μία πράξη για να θεωρηθεί ως πράξη δίωξης κατά την έννοια του άρθρου 1Α της Σύμβασης της Γενεύης πρέπει:

α) να είναι αρκούντως σοβαρή λόγω της φύσης ή της επανάληψής της ώστε να συνιστά σοβαρή παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά των δικαιωμάτων από τα οποία δεν χωρεί παρέκκλιση βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 2, της [ΕΣΔΑ] [16]· ή

β) να αποτελεί σώρευση διαφόρων μέτρων συμπεριλαμβανομένων παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία να είναι αρκούντως σοβαρή ούτως ώστε να θίγεται ένα άτομο κατά τρόπο αντίστοιχο με τον αναφερόμενο στο στοιχείο α).

2. Οι πράξεις που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πράξεις δίωξης σύμφωνα με την παράγραφο 1 μπορούν μεταξύ άλλων να έχουν τη μορφή:

α) πράξεων σωματικής ή ψυχικής βίας, συμπεριλαμβανομένων πράξεων σεξουαλικής βίας·

β) νομικών, διοικητικών, αστυνομικών ή/και δικαστικών μέτρων, τα οποία εισάγουν διακρίσεις αφεαυτά ή εφαρμόζονται κατά τρόπο μεροληπτικό·

γ) ποινικής δίωξης ή επιβολής ποινής η οποία είναι δυσανάλογη ή μεροληπτική·

δ) άρνησης ένδικων μέσων με αποτέλεσμα την επιβολή δυσανάλογης ή μεροληπτικής ποινής·

ε) ποινικής δίωξης ή επιβολής ποινής για την άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας σε σύρραξη, εάν η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας θα συμπεριλάμβανε εγκλήματα ή πράξεις που εμπίπτουν στους λόγους εξαίρεσης που προβλέπονται στο άρθρο 12, παράγραφος 2 [17]·

στ) πράξεων που στοχεύουν το φύλο ή τα παιδιά.

3. Σύμφωνα με το άρθρο 2 στοιχείο δ) πρέπει να υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των λόγων που αναφέρονται στο άρθρο 10 και των πράξεων δίωξης όπως ορίζονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου ή της έλλειψης προστασίας κατά των πράξεων αυτών.»

12. Το άρθρο 10, παράγραφος 1, απαριθμεί πέντε «στοιχεία» τα οποία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τα κράτη μέλη κατά την αξιολόγηση των «λόγων δίωξης», ήτοι τη φυλή, τη θρησκεία, την ιθαγένεια, την ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας και τις πολιτικές πεποιθήσεις (άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχεία α′ έως ε′). Όσον αφορά το τελευταίο, το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε′ ορίζει τα εξής:

«η έννοια των πολιτικών πεποιθήσεων περιλαμβάνει, ιδίως, την υποστήριξη άποψης, ιδέας ή πεποιθήσεως επί ζητήματος που σχετίζεται με τους ενδεχόμενους φορείς δίωξης του άρθρου 6 και με τις πολιτικές ή τις μεθόδους τους, ανεξαρτήτως του εάν ο αιτών έχει εκδηλώσει εμπράκτως την εν λόγω άποψη, ιδέα ή πεποίθηση.»

16 Το άρθρο 15, παράγραφος 2, της ΕΣΔΑ απαριθμεί τα δικαιώματα εκείνα από τα οποία δεν χωρεί παρέκκλιση, όπως το δικαίωμα στη ζωή.

17 Βλ. σημείο 13 των παρουσών προτάσεων.

Το άρθρο 10, παράγραφος 2, ορίζει ότι, «[κ]ατά την αξιολόγηση του βασίμου του φόβου του αιτούντος ότι θα υποστεί δίωξη, δεν ασκεί επιρροή το εάν ο αιτών χαρακτηρίζεται πράγματι από το φυλετικό, θρησκευτικό, εθνικό, κοινωνικό ή πολιτικό στοιχείο το οποίο προκαλεί τη δίωξη, υπό την προϋπόθεση ότι το χαρακτηριστικό αυτό του αποδίδεται από τον δράστη της δίωξης».

13. Το άρθρο 12 απαριθμεί τις περιπτώσεις στις οποίες υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με την οδηγία περί αναγνωρίσεως. Σε αυτές περιλαμβάνεται η περίπτωση κατά την οποία υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι «έχει διαπράξει έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, όπως τα εγκλήματα αυτά ορίζονται στις διεθνείς συμβάσεις που έχουν καταρτισθεί με σκοπό τη θέσπιση διατάξεων σχετικά με τα εγκλήματα αυτά» (άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο α′) [18].

14. Βάσει του άρθρου 13, τα κράτη μέλη χορηγούν το καθεστώς πρόσφυγα σε υπηκόους τρίτων χωρών ή σε ανιθαγενείς που πληρούν τις οικείες προϋποθέσεις σύμφωνα με τα κεφάλαια II και III της οδηγίας περί αναγνωρίσεως.

Η οδηγία περί διαδικασιών

15. Σκοπός της οδηγίας 2013/32/ΕΕ [19] είναι η θέσπιση κοινών διαδικασιών για τη χορήγηση και ανάκληση της διεθνούς προστασίας δυνάμει της οδηγίας περί αναγνωρίσεως. Εφαρμόζεται σε όλες τις αιτήσεις διεθνούς προστασίας που υποβάλλονται στο έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης [20]. Οι προϋποθέσεις για την εξέταση των αιτήσεων ορίζονται στο άρθρο 10. Τα κράτη μέλη πρέπει να μεριμνούν ώστε οι αποφάσεις της αποφαινόμενης αρχής επί των αιτήσεων ασύλου να λαμβάνονται κατόπιν δέουσας εξέτασης [21].

Η εθνική νομοθεσία

16. Ο ορισμός της έννοιας του «πρόσφυγα» κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, του Asylgesetz (νόμου περί ασύλου, στο εξής: AsylG) αντιστοιχεί στον ορισμό του άρθρου 2, στοιχείο δ′, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως. Το άρθρο 3a του AsylG ορίζει τις «πράξεις δίωξης» κατά τρόπο ανάλογο με το άρθρο 9 της οδηγίας περί αναγνωρίσεως (άρθρο 3a, παράγραφος 2, περίπτωση 5, το οποίο αναπαράγει τη διάταξη του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της εν λόγω οδηγίας σχετικά με την ποινική δίωξη ή την επιβολή ποινής για άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας σε σύρραξη, εάν η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας θα συμπεριλάμβανε [τη συμμετοχή στη διάπραξη εγκλημάτων πολέμου]. Το άρθρο 3b του AsylG ορίζει τα σχετικά με τους «λόγους δίωξης» στοιχεία κατά τρόπο αντίστοιχο με το άρθρο 10 της οδηγίας περί αναγνωρίσεως (άρθρο 3b, παράγραφος 1, περίπτωση 5, το οποίο αναπαράγει τη διάταξη του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της εν λόγω οδηγίας σχετικά με την έννοια των «πολιτικών

[18] Παράλληλη διάταξη (του άρθρου 17, παράγραφος 1, στοιχείο α′) προβλέπει, ομοίως, ότι τα εν λόγω πρόσωπα δεν δικαιούνται επικουρική προστασία. Προσθέτω, για λόγους πληρότητας, ότι η διατύπωση του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β′ και γ′, και ο παράλληλος αποκλεισμός από την επικουρική προστασία δυνάμει του άρθρου 17, παράγραφος 1, στοιχεία β′ και γ′, είναι παρόμοια με το άρθρο 1(ΣΤ), στοιχεία β′ και γ′, της Σύμβασης της Γενεύης· βλ. υποσημείωση 5 των παρουσών προτάσεων.

[19] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (ΕΕ 2013, L 180, σ. 60) (στο εξής: οδηγία περί διαδικασιών).

[20] Άρθρο 3, παράγραφος 1.

[21] Άρθρο 10, παράγραφος 3.

πεποιθήσεων»). Τέλος, το άρθρο 3a, παράγραφος 3, του AsylG –όπως ακριβώς και το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως– ορίζει ότι πρέπει να υπάρχει συσχετισμός[22] μεταξύ των πράξεων δίωξης και των λόγων δίωξης.

Πραγματικά περιστατικά, διαδικασία και προδικαστικά ερωτήματα

17. Ο προσφεύγων, EZ, γεννήθηκε στις 27 Ιανουαρίου 1989. Έχει συριακή ιθαγένεια. Εγκατέλειψε την πατρίδα του διά θαλάσσης και έφθασε τελικώς, μέσω πολλών χωρών διά ξηράς, στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στις 5 Σεπτεμβρίου 2015. Στις 28 Ιανουαρίου 2016 υπέβαλε επίσημη αίτηση χορηγήσεως ασύλου στην Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Ομοσπονδιακή υπηρεσία μεταναστεύσεως και προσφύγων, στο εξής: Bundesamt).

18. Ο EZ ενημέρωσε την Bundesamt ότι ενόσω βρισκόταν στη Συρία είχε ζητήσει αναβολή στρατεύσεως, από φόβο μην αναγκασθεί να λάβει μέρος στον εμφύλιο πόλεμο. Οι συριακές αρχές του χορήγησαν αναβολή έως τον Φεβρουάριο του 2015 προκειμένου να μπορέσει να περατώσει τις σπουδές του στο πανεπιστήμιο του Χαλεπίου. Ο EZ περάτωσε τις πανεπιστημιακές σπουδές του τον Απρίλιο του 2014. Εγκατέλειψε τη Συρία τον Νοέμβριο του 2014 λόγω της επικείμενης κλήσης του προς κατάταξη τον Φεβρουάριο του 2015.

19. Με απόφαση της 11ης Απριλίου 2017, η Bundesamt αναγνώρισε στον προσφεύγοντα το καθεστώς επικουρικής προστασίας[23], απορρίπτοντας όμως την αίτηση χορήγησης ασύλου με την αιτιολογία ότι δεν υπέστη κάποια δίωξη στη Συρία η οποία να τον οδήγησε να εγκαταλείψει την πατρίδα του. Η Bundesamt υποστήριξε ότι στην περίπτωση του EZ δεν υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της πράξης δίωξης και του λόγου δίωξης. Στις 1 Μαΐου 2017, ο EZ άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

20. Στη διάταξη περί παραπομπής του αιτούντος δικαστηρίου επισημαίνονται τα κάτωθι.

21. Στη Συρία υφίσταται από το 2011 εσωτερική ένοπλη σύρραξη. Όλα τα εμπλεκόμενα στη σύρραξη μέρη έχουν διαπράξει –και εξακολουθούν να διαπράττουν– σοβαρές και συστηματικές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου[24].

22. Στη Συρία υφίσταται γενική διετής υποχρεωτική στρατιωτική θητεία για άρρενες Σύρους υπηκόους από την ηλικία των 18 ετών. Το συριακό δίκαιο δεν αναγνωρίζει δικαίωμα αντίρρησης συνειδήσεως[25]. Η συριακή στρατιωτική διοίκηση εξακολουθεί να προβαίνει μαζικά σε στρατολογήσεις. Αναμένεται γενικώς από τους στρατευσίμους να παρουσιάζονται αυτοβούλως στη στρατιωτική διοίκηση αφής στιγμής ενεργοποιείται η υποχρέωση στρατεύσεως (παραδείγματος χάριν, με τη λήξη της αναβολής για λόγους σπουδών). Στρατεύσιμοι που δεν παρουσιάζονται κατά τα ανωτέρω καταχωρίζονται κανονικά μετά από έξι μήνες σε κατάλογο ανυπότακτων. Ο κατάλογος αυτός τίθεται στη διάθεση των σημείων ελέγχου (checkpoints) και

[22] «Zwischen den in § 3 Absatz 1 Nummer 1 in Verbindung mit den in § 3b genannten Verfolgungsgründen und den in Absätzen 1 und 2 als Verfolgung eingestuften Handlungen oder dem Fehlen von Schutz vor solchen Handlungen *muss eine Verknüpfung bestehen*» («*Πρέπει να υπάρχει συσχετισμός* μεταξύ των λόγων που αναφέρονται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 3b και των πράξεων δίωξης όπως ορίζονται στο άρθρο 3a, παράγραφοι 1 και 2, ή της έλλειψης προστασίας από τέτοιες πράξεις») (η υπογράμμιση δική μου).

[23] Βλ. σημείο 8 των παρουσών προτάσεων.

[24] Στη διάταξη περί παραπομπής, το αιτούν δικαστήριο τεκμηριώνει εμπεριστατωμένα τη συγκεκριμένη διαπίστωση.

[25] Στη διάταξη περί παραπομπής, το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει στην έκθεση που εκπόνησε, στο πλαίσιο του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, η Ανεξάρτητη Διεθνής Εξεταστική Επιτροπή σχετικά με την Αραβική Δημοκρατία της Συρίας (United Nations Human Rights Council, Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic), A/HRC/34/64, της 2ας Φεβρουαρίου 2017.

άλλων κρατικών υπηρεσιών. Για τους ανυπότακτους που εντοπίζονται με αυτόν τον τρόπο προβλέπονται σε καιρό πολέμου κατά το συριακό δίκαιο σοβαρές ποινές φυλακίσεως. Η ποινή που επιβάλλεται είναι αυθαίρετη: όσοι στρατολογούνται κατ' αυτόν τον τρόπο μπορεί να εκτίσουν ποινές φυλακίσεως έως πέντε έτη ή ακόμη να οδηγηθούν (στην πράξη) σε θάνατο, αναλαμβάνοντας υποχρεωτικά επικίνδυνες αποστολές στο μέτωπο χωρίς να έχουν προηγουμένως περάσει από στρατιωτική εκπαίδευση.

23. Κατά το αιτούν δικαστήριο, ο ΕΖ δεν θέλει να συμμορφωθεί προς τη γενική υποχρέωση στρατεύσεως και υπηρέτησης θητείας στον συριακό στρατό, η οποία θα τον ενέπλεκε κατά πάσα πιθανότητα στη διάπραξη εγκλημάτων πολέμου[26]. Λόγω του ότι εγκατέλειψε τη Συρία και κατέθεσε αίτηση διεθνούς προστασίας, ο ΕΖ απειλείται πλέον –λόγω ακριβώς της συμπεριφοράς του αυτής– με ποινική δίωξη ή με επιβολή ποινής στη χώρα καταγωγής του.

24. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί καθοδήγηση επί μιας σειράς ζητημάτων. Ειδικότερα, ζητεί από το Δικαστήριο να εξετάσει το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως και να αποσαφηνίσει εάν απαιτείται να στοιχειοθετείται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ των απαριθμούμενων στο άρθρο 9, παράγραφος 2, «πράξεων δίωξης» και κάποιου από τους «λόγους δίωξης» που προβλέπονται στο άρθρο 10, παράγραφος 1. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ως άνω ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν, κατά την οδηγία, η αιτιώδης συνάφεια στοιχειοθετείται αυτομάτως σε περίπτωση αιτήσεως ασύλου βασιζόμενης στο άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε΄[27]. Κατόπιν τούτου, το αιτούν δικαστήριο ζητεί την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως επί των ακόλουθων ερωτημάτων:

«1) Έχει το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε΄, της [οδηγίας περί αναγνωρίσεως] την έννοια ότι η "άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας σε σύρραξη" δεν απαιτεί να έχει αρνηθεί ο ενδιαφερόμενος την εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας στο πλαίσιο θεσμοθετημένης διαδικασίας αρνήσεως, όταν το δίκαιο του κράτους καταγωγής δεν προβλέπει δικαίωμα αρνήσεως εκπληρώσεως της στρατιωτικής θητείας;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα 1:

Προστατεύει το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε΄, της [οδηγίας περί αναγνωρίσεως] με την "άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας σε σύρραξη" και πρόσωπα τα οποία μετά τη λήξη της αναβολής στρατεύσεως δεν τίθενται στη διάθεση της στρατιωτικής διοικήσεως του κράτους καταγωγής και διαφεύγουν την αναγκαστική κατάταξη;

3) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα 2:

Έχει το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε΄, της [οδηγίας περί αναγνωρίσεως] την έννοια ότι για στρατεύσιμο, ο οποίος δεν γνωρίζει τον μελλοντικό του τομέα στρατιωτικής δράσεως, η στρατιωτική θητεία άμεσα ή έμμεσα "θα συμπεριλάμβανε εγκλήματα ή πράξεις που εμπίπτουν στους λόγους εξαίρεσης που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2", απλώς και μόνο διότι οι ένοπλες δυνάμεις του κράτους καταγωγής του διαπράττουν επανειλημμένα και συστηματικά τέτοια εγκλήματα ή πράξεις, χρησιμοποιώντας στρατευσίμους;

[26] Στη διάταξη περί παραπομπής, το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει στο ψήφισμα A/71/L.48 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, της 19ης Δεκεμβρίου 2016, το οποίο τιτλοφορείται «Διεθνής, αμερόληπτος και ανεξάρτητος μηχανισμός για τη συμβολή στη διεξαγωγή ερευνών και στη δίωξη των υπευθύνων για τα σοβαρότερα εγκλήματα δυνάμει του διεθνούς δικαίου που έχουν διαπραχθεί στην Αραβική Δημοκρατία της Συρίας από τον Μάρτιο του 2011».

[27] Στη διάταξη περί παραπομπής, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι σε εθνικό επίπεδο υπάρχει διχογνωμία στη νομολογία ως προς το εάν πρέπει να υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος στις περιπτώσεις όπου οι αιτούντες άσυλο επικαλούνται το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε΄, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως.

4) Έχει το άρθρο 9, παράγραφος 3, της [οδηγίας περί αναγνωρίσεως] την έννοια ότι και σε περίπτωση διώξεως κατά το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της [οδηγίας περί αναγνωρίσεως] πρέπει σύμφωνα με το άρθρο 2, στοιχείο δ′, της [οδηγίας περί αναγνωρίσεως] να υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των λόγων που αναφέρονται στο άρθρο 10 της [οδηγίας περί αναγνωρίσεως] και των πράξεων δ[ιώ]ξεως όπως ορίζονται στο άρθρο 9, παράγραφοι 1 και 2, της [οδηγίας περί αναγνωρίσεως] ή της ελλείψεως προστασίας κατά των πράξεων αυτών;

5) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα 4: Υφίσταται ο απαιτούμενος συσχετισμός, κατά την έννοια του άρθρου 9, παράγραφος 3, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο δ′, της [οδηγίας περί αναγνωρίσεως], μεταξύ της διώξεως λόγω ποινικής διώξεως ή επιβολής ποινής για την άρνηση εκπληρώσεως στρατιωτικής θητείας και του λόγου της διώξεως, και στην περίπτωση που η ποινική δίωξη ή η επιβολή ποινής συσχετίζονται με την άρνηση;»

25. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν ο ΕΖ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Αμφότεροι, όπως επίσης η Bundesamt και η Γερμανική Κυβέρνηση, ανέπτυξαν προφορικώς τις παρατηρήσεις τους κατά την επ᾽ ακροατηρίου συζήτηση η οποία διεξήχθη στις 5 Μαρτίου 2020.

Ανάλυση

Γενικές παρατηρήσεις

26. Το προοίμιο της οδηγίας περί αναγνωρίσεως καθορίζει το πλαίσιο εντός του οποίου πρέπει να ερμηνεύονται οι διατάξεις της. Ειδικότερα, η Σύμβαση της Γενεύης και το πρωτόκολλο αποτελούν τα θεμέλια της εφαρμογής της οδηγίας αυτής, στο πλαίσιο της οποίας λαμβάνονται επίσης πλήρως υπόψη οι αρχές που κατοχυρώνονται στον Χάρτη καθώς και οι υποχρεώσεις που υπέχουν τα κράτη μέλη από το διεθνές δίκαιο [28].

27. Οι διατάξεις της οδηγίας περί αναγνωρίσεως πρέπει, ως εκ τούτου, να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα της όλης οικονομίας και των σκοπών της, ενώ παράλληλα πρέπει να τηρούνται η Σύμβαση της Γενεύης και οι λοιπές συναφείς συμβάσεις στις οποίες αναφέρεται το άρθρο 78, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και να λαμβάνονται υπόψη τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται με τον Χάρτη [29]. Οι θέσεις της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες παρέχουν πολύτιμη καθοδήγηση για την ερμηνεία της οδηγίας περί αναγνωρίσεως [30].

28. Το γενικό σύστημα της οδηγίας περί αναγνωρίσεως έχει ως εξής. Ο όρος «πρόσφυγας» αναφέρεται, μεταξύ άλλων, σε υπήκοο τρίτης χώρας ο οποίος βρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του «συνεπεία βάσιμου φόβου δίωξης» λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή της ιδιότητας του μέλους μιας ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας και δεν είναι σε θέση ή, «λόγω του φόβου αυτού», δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της συγκεκριμένης

[28] Αιτιολογικές σκέψεις 3, 4, 16 και 17 της οδηγίας περί αναγνωρίσεως.

[29] Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Shepherd (C-472/13, EU:C:2015:117, σκέψη 23 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[30] Βλ. αιτιολογική σκέψη 22 της οδηγίας περί αναγνωρίσεως. Το προσφάτως αναθεωρηθέν, τον Φεβρουάριο του 2019, «Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες και τα κριτήρια καθορισμού του καθεστώτος των προσφύγων σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967» (στο εξής: εγχειρίδιο) και οι Κατευθυντήριες οδηγίες για τη διεθνή προστασία αριθ. 10 «Ισχυρισμοί αιτημάτων ασύλου που αναφέρονται στη στρατιωτική θητεία στο πλαίσιο του άρθρου 1A(2) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το καθεστώς των προσφύγων» (στο εξής: κατευθυντήριες οδηγίες αριθ. 10 της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες), στην (έκδοση της 12ης Νοεμβρίου 2014) έχουν ιδιαίτερη σημασία σε σχέση με τα ζητήματα τα οποία τίθενται εν προκειμένω. Καίτοι κανένα από τα δύο έγγραφα δεν είναι νομικώς δεσμευτικό, εντούτοις αμφότερα αποτυπώνουν πάγιες αρχές του διεθνούς δικαίου.

χώρας. Επομένως, ο ενδιαφερόμενος πρέπει, λόγω των υφιστάμενων συνθηκών στη χώρα καταγωγής του, να έχει βάσιμο φόβο ότι θα υποστεί προσωπικά δίωξη για τουλάχιστον έναν εκ των πέντε λόγων στους οποίους αναφέρονται τα άρθρα 2, στοιχείο δ′, και 10, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, καθώς και το άρθρο 1(Α), παράγραφος 2, της Σύμβασης της Γενεύης.

29. Σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 3, στοιχεία α′, β′ και γ′, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως, κατά την εξατομικευμένη αξιολόγηση της αιτήσεως διεθνούς προστασίας πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα εξής: (i) όλα τα συναφή στοιχεία που σχετίζονται με τη χώρα καταγωγής κατά τον χρόνο λήψης αποφάσεως σχετικά με την αίτηση ασύλου, συμπεριλαμβανομένων των νόμων και των κανονισμών στη χώρα καταγωγής και του τρόπου εφαρμογής τους· (ii) οι συναφείς δηλώσεις και τα συναφή έγγραφα που υπέβαλε ο αιτών· και (iii) η ατομική κατάσταση και οι προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος [31].

30. Το συριακό κράτος και η στρατιωτική του διοίκηση εμπίπτουν στον ορισμό του άρθρου 6, στοιχείο α′, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως για τους «υπεύθυνους δίωξης ή σοβαρής βλάβης».

31. Το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως βασίζεται στο άρθρο 1(ΣΤ) της Σύμβασης της Γενεύης. Εν προκειμένω ασκεί επιρροή μόνον το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο α′ [32]. Οι πράξεις που απαριθμούνται στην εν λόγω διάταξη ταυτίζονται με τις πράξεις οι οποίες οδηγούν σε αποκλεισμό από το καθεστώς πρόσφυγα κατά το άρθρο 1(ΣΤ), στοιχείο α′, της Σύμβασης της Γενεύης. Πρόκειται για τις περιπτώσεις στις οποίες υπάρχουν «σοβαροί λόγοι» για να θεωρείται ότι ο ενδιαφερόμενος έχει διαπράξει εγκλήματα κατά της ειρήνης, εγκλήματα πολέμου ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, όπως αυτά ορίζονται στις διεθνείς συμβάσεις που έχουν ως αντικείμενο την αντιμετώπιση τέτοιων εγκλημάτων.

32. Σύμφωνα με τον καταστατικό χάρτη του Διεθνούς Στρατοδικείου [33], ως «έγκλημα κατά της ειρήνης» νοείται ο σχεδιασμός, η προετοιμασία, η έναρξη ή η κήρυξη επιθετικού πολέμου ή πολέμου κατά παραβίαση διεθνών συνθηκών ή άλλων συμφωνιών. Ένα τέτοιο έγκλημα, από τη φύση του, μπορεί να διαπραχθεί μόνον από πρόσωπο που κατέχει ανώτερη θέση εξουσίας και λειτουργεί ως εκπρόσωπος του κράτους ή οντότητα κρατικού χαρακτήρα [34]. Η διάταξη περί παραπομπής αναφέρει ότι ο ΕΖ είναι ένας νεαρός άνδρας ο οποίος διέφυγε τη στρατιωτική θητεία στη Συρία εγκαταλείποντας τη χώρα. Η πιθανότητα να είχε προαχθεί ο ΕΖ (εντός δύο ετών), εφόσον είχε καταταγεί, σε στρατιωτικό αξιωματούχο τόσο υψηλόβαθμο ώστε να είναι σε θέση να διαπράξει έγκλημα κατά της ειρήνης μπορεί, νομίζω, να αποκλεισθεί με ασφάλεια.

33. Ωστόσο, τόσο από τη σύνοψη των πραγματικών περιστατικών όσο και από τις παρατηρήσεις του αιτούντος δικαστηρίου στη διάταξή του περί παραπομπής συνάγεται ότι, εάν ο ΕΖ είχε αρχίσει να υπηρετεί τη στρατιωτική του θητεία, θα διέτρεχε πιθανότατα τον κίνδυνο να τελέσει εγκλήματα πολέμου ή/και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας [35]. Τα «εγκλήματα πολέμου» ορίζονται σε διάφορες διεθνείς πράξεις. Τα εγκλήματα αυτά περιλαμβάνουν σοβαρές παραβάσεις των κανόνων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου οι οποίοι προβλέπουν την προστασία προσώπων που δεν μετέχουν, ή δεν μετέχουν πλέον, σε εχθροπραξίες και επιβάλλουν περιορισμούς όσον αφορά τη χρήση μεθόδων και μέσων πολέμου. Ο όρος «εγκλήματα πολέμου»

[31] Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Shepherd (C-472/13, EU:C:2015:117, σκέψη 26 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[32] Οι λόγοι του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β′ και γ′, απηχούν το άρθρο 1(ΣΤ), στοιχεία β′ και γ′, της Σύμβασης της Γενεύης και, ως εκ τούτου, δεν είναι συναφείς εν προκειμένω (βλ. υποσημείωση 5 των παρουσών προτάσεων).

[33] Υπογράφηκε στο Λονδίνο στις 8 Αυγούστου 1945.

[34] Βλ., παραδείγματος χάριν, την παράγραφο 11 των κατευθυντήριων οδηγιών για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού: άρθρο 1(ΣΤ) της Σύμβασης της Γενεύης (στο εξής: κατευθυντήριες οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες σχετικά με τις ρήτρες αποκλεισμού).

[35] Βλ. σημεία 21 έως 23 των παρουσών προτάσεων.

καλύπτει γενοκτονίες, δολοφονίες και βασανιστήρια αμάχων [36]. Ο όρος «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας» καλύπτει πράξεις όπως η γενοκτονία, η δολοφονία, ο βιασμός και τα βασανιστήρια που διαπράττονται στο πλαίσιο γενικευμένης ή συστηματικής επιθέσεως κατά αμάχου πληθυσμού [37].

34. Ο κύριος στόχος της οδηγίας περί αναγνωρίσεως, όπως ορίζεται στο άρθρο 1 αυτής, είναι να εξασφαλισθεί ότι τα κράτη μέλη θα εφαρμόζουν κοινά κριτήρια για τον προσδιορισμό των προσώπων που χρήζουν όντως διεθνούς προστασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση [38]. Το πλαίσιο της εν λόγω οδηγίας είναι κατ' ουσίαν ανθρωπιστικό.

35. Είναι επίσης σημαντικό να υπενθυμισθεί ότι με την οδηγία περί αναγνωρίσεως θεσπίζονται στοιχειώδεις κοινοί κανόνες για τον ορισμό του καθεστώτος πρόσφυγα [39]. Ως εκ τούτου, είναι ακόμη πιο σημαντικό να διασφαλισθεί ότι οι κανόνες αυτοί εφαρμόζονται με τρόπο συνεπή και ομοιόμορφο σε όλα τα κράτη μέλη.

36. Το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε', και παράγραφος 3, καθώς και το άρθρο 10, πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα των ως άνω παρατηρήσεων.

Ερωτήματα 4 και 5

37. Με τα ερωτήματα 4 και 5, το αιτούν δικαστήριο ζητεί καθοδήγηση όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 9, παράγραφος 3, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως [40]. Ειδικότερα, ζητεί να διευκρινισθεί πώς θα πρέπει να ερμηνεύεται η εν λόγω διάταξη σε συνδυασμό με το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε' και με το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε'.

38. Με το ερώτημα 4, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν η προβλεπόμενη στο άρθρο 9, παράγραφος 3, προϋπόθεση υπάρξεως «συσχετισμού» με κάποιον από τους λόγους διώξεως που απαριθμούνται στο άρθρο 10 ισχύει ακόμη και όταν η «πράξη δίωξης» συνίσταται σε ποινική δίωξη ή επιβολής ποινής για άρνηση υπηρέτησης στον στρατό σε σύρραξη όπου η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας θα συμπεριλάμβανε συμμετοχή σε εγκλήματα πολέμου ή/και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε').

39. Η Bundesamt, η Γερμανία και η Επιτροπή συμφωνούν ότι οι πράξεις δίωξης και οι λόγοι δίωξης θα πρέπει πάντα να τελούν σε σχέση αιτιώδους συνάφειας. Ο ΕΖ διαφωνεί με την άποψη αυτή.

40. Κατά την άποψή μου, η ερμηνεία την οποία δίνουν στο άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως η Bundesamt, η Γερμανία και η Επιτροπή είναι ορθή.

[36] Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Shepherd (C-472/13, EU:C:2014:2360, σημεία 41 έως 43).

[37] Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει σε πλήθος εκθέσεων και ψηφισμάτων. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται η έκθεση της Ανεξάρτητης Διεθνούς Εξεταστικής Επιτροπής, του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, σχετικά με την Αραβική Δημοκρατία της Συρίας, A/HRC/39/65 της 9ης Αυγούστου 2018· το ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την «κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Αραβική Δημοκρατία της Συρίας», A/HRC/38/L20 της 2ας Ιουλίου 2018· καθώς και ένα έγγραφο της Ανεξάρτητης Διεθνούς Εξεταστικής Επιτροπής, του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, με τίτλο «Παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου στην Αραβική Δημοκρατία της Συρίας, 21 Ιουλίου 2016 έως 28 Φεβρουαρίου 2017», A/HRC/34/CRP.3 της 10ης Μαρτίου 2017.

[38] Βλ. αιτιολογική σκέψη 12 της οδηγίας περί αναγνωρίσεως.

[39] Άρθρο 3 της οδηγίας περί αναγνωρίσεως.

[40] Το άρθρο 9, παράγραφος 3, παραπέμπει στο άρθρο 9, παράγραφος 1, αλλά –περιέργως ίσως– δεν αναφέρεται καθόλου στον (ενδεικτικό) κατάλογο των «πράξεων δίωξης» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 9, παράγραφος 2. Βλ. σημείο 45 κατωτέρω.

41. Καταρχάς, τυχόν αντίθετη ερμηνεία δεν συνάδει με τον ίδιο τον ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα κατά το άρθρο 2, στοιχείο δ′, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως (πρόσωπο το οποίο έχει «βάσιμ[ο] φόβ[ο] δίωξης» εξαιτίας τουλάχιστον ενός από τους πέντε προβλεπόμενους στην ως άνω διάταξη λόγους και το οποίο «δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας») [41].

42. Δεύτερον, θα ήταν αντίθετη προς τη ρητή διατύπωση του ίδιου του άρθρου 9, παράγραφος 3, το οποίο ορίζει ότι «*πρέπει να υπάρχει* συσχετισμός» [42] μεταξύ των αναφερόμενων στο άρθρο 10 λόγων και των πράξεων δίωξης όπως περιγράφονται στο άρθρο 9, παράγραφος 1, ή της έλλειψης προστασίας από τέτοιες πράξεις [43].

43. Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να εξετασθεί προσεκτικότερα το άρθρο 9, το οποίο προσδιορίζει όλους εκείνους τους παράγοντες που καθιστούν δυνατό τον χαρακτηρισμό ορισμένων πράξεων ως «δίωξης» [44].

44. Το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο α′, ορίζει ότι οι σχετικές πράξεις πρέπει να είναι «αρκούντως σοβαρές» λόγω της φύσεως ή της επαναλήψεώς τους ώστε να συνιστούν «σοβαρή παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων», ειδικότερα των απόλυτων δικαιωμάτων από τα οποία, κατά το άρθρο 15, παράγραφος 2, της ΕΣΔΑ, ουδεμία χωρεί παρέκκλιση. Το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο β′, προβλέπει ότι πρέπει επίσης να θεωρείται ως δίωξη η σώρευση διαφόρων μέτρων, συμπεριλαμβανομένων παραβιάσεων δικαιωμάτων του ανθρώπου, η οποία είναι «αρκούντως σοβαρή ούτως ώστε να θίγεται ένα άτομο κατά τρόπο αντίστοιχο» προς τον αναφερόμενο στο άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας. Κάθε εικαζόμενη πράξη διώξεως πρέπει να πληροί τα κριτήρια του άρθρου 9, παράγραφος 1, προκειμένου ο αιτών άσυλο να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας περί αναγνωρίσεως.

45. Το άρθρο 9, παράγραφος 2, περιλαμβάνει έναν ετερογενή κατάλογο πιθανών πράξεων δίωξης. Ο κατάλογος αυτός είναι απλώς ενδεικτικός. Τα τέσσερα πρώτα στοιχεία του καταλόγου περιγράφουν πράξεις τις οποίες μπορεί να τελέσει, εις βάρος κάποιου ατόμου, το πρόσωπο που είναι υπεύθυνο για τη δίωξη ή για σοβαρή βλάβη. Το πέμπτο και το έκτο στοιχείο προϋποθέτουν προηγούμενη ενέργεια ή ιδιότητα του ατόμου το οποίο εν συνεχεία υποβάλλεται στην επίμαχη μεταχείριση. Δεδομένου ότι η απαρίθμηση του άρθρο 9, παράγραφος 2, είναι ενδεικτική, («[…] μπορούν, μεταξύ άλλων να έχουν τη μορφή: […]»), ενδέχεται να μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πράξεις δίωξης, για τους σκοπούς του άρθρου 9, παράγραφος 1, στοιχείο α′, και άλλες πράξεις οι οποίες δεν περιλαμβάνονται στην απαρίθμηση [45]. Εν πάση περιπτώσει, είναι σαφές ότι μια πράξη του *τύπου* (ή του *είδους*) των πράξεων που απαριθμούνται στο άρθρο 9, παράγραφος 2, πρέπει σε κάθε περίπτωση να παρουσιάζει τον προσδιοριζόμενο στο άρθρο 9, παράγραφος 1, *βαθμό σοβαρότητας*, προκειμένου να *χαρακτηρισθεί* ως «πράξη δίωξης».

46. Το άρθρο 9, παράγραφος 3, παραπέμπει στο άρθρο 9, παράγραφος 1 («των πράξεων δίωξης όπως ορίζονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου»), δεν αναφέρεται όμως καθόλου στον ενδεικτικό κατάλογο τέτοιων πράξεων που περιέχεται στο άρθρο 9, παράγραφος 2. Η εν λόγω παράλειψη ενδέχεται να είναι νομοθετική αβλεψία ή, αντιθέτως, να είναι εσκεμμένη. Η ίδια η οδηγία περί αναγνωρίσεως δεν περιέχει κανένα στοιχείο το οποίο να υποδεικνύει τους λόγους της παραλείψεως αυτής. Ενδεχομένως το γεγονός ότι το άρθρο 9, παράγραφος 3, δεν

41 Βλ. σημείο 28 των παρουσών προτάσεων.

42 Η υπογράμμιση δική μου.

43 Βλ. σημείο 45 των παρουσών προτάσεων.

44 Απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2012, Y και Z (C-71/11 και C-99/11, EU:C:2012:518, σκέψη 53).

45 Βλ. σημείο 44 των παρουσών προτάσεων.

παραπέμπει στο άρθρο 9, παράγραφος 2, να οφείλεται απλούστατα στο ότι το τελευταίο δεν προβλέπει εξαντλητικά τις πράξεις δίωξης (αυτός είναι ο ρόλος και ο σκοπός της παραγράφου 1 του άρθρου 9)[46]. Ο νομοθέτης ίσως θεώρησε ότι ο αναφερόμενος στο άρθρο 9, παράγραφος 2, ενδεικτικός κατάλογος των πράξεων που *ενδέχεται* να είναι αρκούντως σοβαρές για τους σκοπούς του άρθρου 9, παράγραφος 1, καλύπτεται σιωπηρώς από την τελευταία αυτή διάταξη.

47. Ωστόσο, όποια και αν είναι η σωστή εξήγηση, δεν θεωρώ ότι μπορεί ευλόγως να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η απόδειξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των πράξεων και των λόγων διώξεως παρέλκει για κάθε είδους πράξη από τις απαριθμούμενες στο άρθρο 9, παράγραφος 2.

48. Τρίτον, μια τέτοια ερμηνεία θα ερχόταν σε αντίθεση προς το γράμμα του άρθρου 1(Α), παράγραφος 2, της Σύμβασης της Γενεύης, το οποίο αναφέρεται σε άτομα που έχουν βάσιμο φόβο διώξεως «λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητος, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων». Ο ως άνω ορισμός αποτυπώνεται βεβαίως στο άρθρο 2, στοιχείο δ', της οδηγίας περί αναγνωρίσεως (όπως εξέθεσα στο σημείο 41 ανωτέρω), που πρέπει να ερμηνεύεται κατά τρόπο σύμφωνο με τη Σύμβαση της Γενεύης[47]. Σημειώνω, επίσης, ότι στην αιτιολογική έκθεση της προτάσεως της Επιτροπής για την οδηγία περί αναγνωρίσεως επισημαίνεται ότι ο νομοθέτης θέλησε να διευκρινίσει, στο αναδιατυπωμένο κείμενο της εν λόγω οδηγίας, τι σημαίνει η «απαίτηση αιτιώδους συνάφειας» κατά το νυν άρθρο 9, παράγραφος 3[48].

49. Τέταρτον, το Δικαστήριο έχει αναφερθεί επανειλημμένως στην ανάγκη αποδείξεως αιτιώδους συνάφειας μεταξύ του φόβου αντιμετωπίσεως πράξεων διώξεως και των λόγων του άρθρου 10, παράγραφος 1. Οι αποφάσεις του Δικαστηρίου σε υποθέσεις σχετικές με αιτήσεις ασύλου βασιζόμενες σε λόγους θρησκείας ή γενετήσιου προσανατολισμού συνιστούν παραδείγματα τα οποία μπορούν εύκολα να εφαρμοστούν κατ' αναλογία εν προκειμένω[49].

50. Πέμπτον, θα ήταν αντίθετο προς τον σκοπό της οδηγίας περί αναγνωρίσεως να παραγνωρισθεί η ανάγκη αποδείξεως αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των λόγων δίωξης και των πράξεων δίωξης ή της ελλείψεως προστασίας από παρόμοιες πράξεις[50].

51. Συμπεραίνω, ως εκ τούτου, ότι το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως έχει την έννοια ότι οι λόγοι δίωξης του άρθρου 10, παράγραφος 1, πρέπει να τελούν πάντοτε σε σχέση αιτιώδους συνάφειας με τις πράξεις δίωξης που προβλέπονται στο άρθρο 9, παράγραφος 1, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων στις οποίες ο αιτών διεθνή προστασία επικαλείται το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε', της ως άνω οδηγίας.

46 Βλ. σημείο 45 των παρουσών προτάσεων.

47 Βλ. αιτιολογική σκέψη 24 της οδηγίας περί αναγνωρίσεως.

48 Βλ. την καταρτισθείσα από την Επιτροπή πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των ανιθαγενών ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας και το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας, COM(2009) 551 τελικό, της 21ης Οκτωβρίου 2009, σ. 8: «Σε πολλές περιπτώσεις όπου η δίωξη προέρχεται από μη κρατικούς υπεύθυνους, όπως παραστρατιωτικές οργανώσεις, φατρίες, εγκληματικά δίκτυα, τοπικές κοινότητες ή οικογένειες, η πράξη της δίωξης δεν τελείται για λόγους που αφορούν τη Σύμβαση της Γενεύης, αλλά, για παράδειγμα, λόγω εγκληματικών κίνητρων ή ιδιωτικής αντεκδίκησης. Ωστόσο, συχνά σε ανάλογες περιπτώσεις το κράτος δεν είναι σε θέση ή δεν επιθυμεί να παράσχει προστασία στο συγκεκριμένο πρόσωπο βάσει λόγου που αφορά τη Σύμβαση της Γενεύης (για παράδειγμα [θρησκεία], φύλο, εθνικότητα, κ.λπ.). Για την αντιμετώπιση πιθανών κενών στην προστασία, η πρόταση ορίζει ρητώς ότι η απαίτηση να υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των πράξεων δίωξης και των λόγων δίωξης πληρούται επίσης όπου υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των πράξεων δίωξης *και της έλλειψης προστασίας* κατά ανάλογων πράξεων» (η υπογράμμιση από το πρωτότυπο).

49 Αποφάσεις της 5ης Σεπτεμβρίου 2012, Y και Z (C-71/11 και C-99/11, EU:C:2012:518, σκέψη 55), σχετικά με τη θρησκεία, και της 2ας Δεκεμβρίου 2014, A κ.λπ. (C-148/13 έως C-150/13, EU:C:2014:2406, σκέψη 60), σχετικά με τον γενετήσιο προσανατολισμό.

50 Βλ. αιτιολογική σκέψη 29 της οδηγίας περί αναγνωρίσεως, όπου υπογραμμίζεται ότι η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας κατά τα ανωτέρω είναι «μία από τις προϋποθέσεις αναγνώρισης του καθεστώτος πρόσφυγα κατά την έννοια του άρθρου 1(Α) της Σύμβασης της Γενεύης».

52. Δεδομένου ότι προτείνω να δοθεί καταφατική απάντηση στο τέταρτο ερώτημα, χρήζει απαντήσεως και το πέμπτο ερώτημα. Με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν η αιτιώδης συνάφεια που απαιτείται κατά το άρθρο 9, παράγραφος 3, στοιχειοθετείται αυτομάτως σε περιπτώσεις στις οποίες ο αιτών άσυλο επικαλείται το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως. Το ερώτημα αυτό εγείρει αυτομάτως και ζητήματα σχετικά με τη διαδικασία αξιολογήσεως τέτοιων αιτήσεων σύμφωνα με το άρθρο 4.

53. Ο ΕΖ υποστηρίζει ότι όταν ο αιτών επικαλείται αντίρρηση συνειδήσεως στην εκπλήρωση στρατιωτικής θητείας, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι, μέσω αυτής της αντιρρήσεως, εκφράζει πολιτικές πεποιθήσεις και ότι θα υποστεί δίωξη στη χώρα καταγωγής του επειδή προβλέπεται η επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση αποφυγής εκπληρώσεως της στρατιωτικής θητείας.

54. Η Bundesamt υποστηρίζει ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι κάθε άτομο το οποίο αρνείται να εκπληρώσει τη στρατιωτική του θητεία μπορεί να επικαλεστεί το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως. Προκειμένου να αποδειχθεί η απαιτούμενη αιτιώδης συνάφεια, θα πρέπει να είναι σαφές για το συριακό κράτος ότι ο ενδιαφερόμενος απέφυγε την εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας λόγω αντίρρησης συνειδήσεως· τούτο δε πρέπει να αποδεικνύεται μέσω μιας συγκεκριμένης εξωτερίκευσης των απόψεών του.

55. Η Γερμανία υποστηρίζει ότι δεν εξυπακούεται ότι υφίσταται αιτιώδης συνάφεια σε κάθε περίπτωση όπου οι αιτούντες επικαλούνται το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως. Οι αιτούντες πρέπει να αποδείξουν τους λόγους δίωξης και οι αρμόδιες εθνικές αρχές θα πρέπει να είναι σε θέση να επαληθεύσουν τους σχετικούς ισχυρισμούς. Στο πλαίσιο της διαδικασίας επαλήθευσης, οι αρχές ενδέχεται να χρειαστεί να ανατρέξουν σε εξωτερικές πηγές όπου ο αιτών έχει δηλώσει τις πολιτικές του πεποιθήσεις, όπως για παράδειγμα μέσω αναρτήσεων σε δημόσιες πλατφόρμες στο διαδίκτυο.

56. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι είναι αυτονόητο ότι τα αιτήματα διεθνούς προστασίας απαιτούν εξατομικευμένη εξέταση κατά περίπτωση. Όλα τα πραγματικά περιστατικά πρέπει να αξιολογούνται σύμφωνα με το άρθρο 4 της οδηγίας περί αναγνωρίσεως. Η άρνηση εκπληρώσεως στρατιωτικής θητείας προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος συμμετοχής σε εγκλήματα πολέμου μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί έκφραση πολιτικών πεποιθήσεων, υπό την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως.

57. Το Δικαστήριο δεν έχει στη διάθεσή του πληροφορίες από τις οποίες να προκύπτει ποιον από τους πέντε λόγους δίωξης που απαριθμούνται στο άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως επικαλέστηκε ο ΕΖ. Η διάταξη περί παραπομπής αναφέρει ότι ο ΕΖ ισχυρίζεται ότι «απειλείται με δίωξη στη Συρία, ανεξαρτήτως ατομικών λόγων, λόγω ακριβώς της διαφυγής του από τη Συρία και της υποβολής αιτήσεως χορηγήσεως ασύλου στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία». Το αιτούν δικαστήριο εκκινεί από την παραδοχή ότι το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε′ (πολιτικές πεποιθήσεις) είναι ο κρίσιμος λόγος δίωξης στην περίπτωση του ΕΖ. Μολονότι η υπόθεση αυτή ενδέχεται να είναι ορθή, τούτο δεν σημαίνει ότι ο παραπάνω λόγος είναι ο μόνος που μπορεί να συντρέχει εν προκειμένω [51].

[51] Βλ. σημείο 83 των παρουσών προτάσεων.

58. Σύμφωνα με τον ορισμό του όρου «πρόσφυγας» στο άρθρο 2, στοιχείο δ′, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως, πρέπει να μπορούν οι αρμόδιες αρχές να διαπιστώσουν ότι όντως υφίσταται δίωξη ή κίνδυνος δίωξης εις βάρος του αιτούντα. Από τον συνδυασμός των άρθρων 9 και 10 συνάγεται ότι η έννοια της δίωξης συμπεριλαμβάνει τόσο την «πράξη δίωξης» όσο και τους «λόγους δίωξης» [52].

59. Όταν ο αιτών διεθνή προστασία επικαλείται το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, για να στοιχειοθετήσει ότι υπάρχει «πράξη δίωξης» και είναι σε θέση να αποδείξει ότι πληροί τις δύο σωρευτικές προϋποθέσεις της εν λόγω διάταξης (ήτοι, ότι κινδυνεύει να του ασκηθεί ποινική δίωξη ή να του επιβληθεί ποινή για την άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας, και ότι, αν υπηρετούσε στις ένοπλες δυνάμεις, θα τελούσε πιθανόν στο πλαίσιο της υπηρέτησής του πράξεις οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12, παράγραφος 2) [53], χρειάζεται να αποδείξει περαιτέρω ότι έχει συγκεκριμένες πολιτικές πεποιθήσεις για να θεμελιωθεί «λόγος δίωξης» κατά το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε′;

60. Η συλλογιστική πίσω από το πέμπτο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου φαίνεται να είναι ότι, όταν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, ο αιτών έχει ήδη αποδείξει τα απαιτούμενα στοιχεία της έννοιας των πολιτικών πεποιθήσεων. Τούτο διότι ο αιτών διαφωνεί με την ιδεολογία της χώρας καταγωγής του όσον αφορά τη διεξαγωγή πολέμου με τρόπο που να ενέχει την τέλεση εγκλημάτων πολέμου ή/και παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

61. Υπό το πρίσμα του γενικού συστήματος της οδηγίας περί αναγνωρίσεως, φρονώ ότι δεν υπάρχει περιθώριο για αυτοματισμούς κατά την αξιολόγηση των αιτήσεων για χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα. Συνεπώς, στις περιπτώσεις όπου ο αιτών επικαλείται το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, για να στοιχειοθετήσει ότι υπάρχει «πράξη δίωξης», οι αρμόδιες αρχές εξακολουθούν να οφείλουν να προχωρήσουν σε αξιολόγηση σύμφωνα με το άρθρο 10, παράγραφος 1, προκειμένου να αποδειχθεί ότι συντρέχουν οι λόγοι δίωξης.

62. Κατά το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, «η έννοια των πολιτικών πεποιθήσεων» περιλαμβάνει, ιδίως, την υποστήριξη άποψης, ιδέας ή πεποιθήσεως επί ζητήματος που σχετίζεται με τους ενδεχόμενους φορείς δίωξης του άρθρου 6 και με τις πολιτικές ή τις μεθόδους τους, *ανεξαρτήτως του εάν ο αιτών έχει εκδηλώσει εμπράκτως την άποψη, την ιδέα ή την πεποίθησή του*.

63. Ο ορισμός αυτός είναι ευρύς. Δύναται να καταλαμβάνει και πρόσωπο με πολιτικές πεποιθήσεις οι οποίες απλώς διαφέρουν από εκείνες της κυβέρνησης της χώρας καταγωγής του, καθώς και άτομα τα οποία έχουν ήδη αναγνωριστεί ως πολιτικοί αντίπαλοι (ή εχθροί του κράτους) και τα οποία ζουν υπό τον φόβο ότι θα χάσουν την ελευθερία τους, ή ακόμη και τη ζωή τους, στη χώρα καταγωγής τους.

64. Εξάλλου, η τελευταία φράση του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, «ανεξαρτήτως του εάν ο αιτών έχει εκδηλώσει εμπράκτως την εν λόγω άποψη, ιδέα ή πεποίθηση» καθιστά σαφές ότι ο ενδιαφερόμενος *δεν* χρειάζεται να αποδείξει ότι εξωτερίκευσε τις πεποιθήσεις του, είτε στη χώρα καταγωγής του προτού την εγκαταλείψει είτε στη χώρα όπου ζητεί άσυλο. Οι λόγοι για τους οποίους τούτο πρέπει να ισχύει είναι προφανείς. Σε ένα καταπιεστικό καθεστώς, όποιος είναι αρκετά γενναίος ή απερίσκεπτος για να εκφράσει ανοικτά τη γνώμη του ενδέχεται να συλληφθεί και να φιμωθεί προτού μπορέσει να εγκαταλείψει τη χώρα και να ζητήσει άσυλο κάπου αλλού.

[52] Βλ. προτάσεις του εκλιπόντος και αγαπητού μου φίλου και συναδέλφου γενικού εισαγγελέα Y. Bot στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Y και Z (C-71/11 και C-99/11, EU:C:2012:224, σημεία 21 και 22).

[53] Βλ. σημεία 31 έως 33 των παρουσών προτάσεων.

65. Επομένως, φρονώ ότι είναι απορριπτέος ο ισχυρισμός της ομοσπονδιακής υπηρεσίας και της Γερμανικής Κυβερνήσεως ότι πρέπει να υφίσταται εξωτερίκευση των πολιτικών πεποιθήσεων του αιτούντος προκειμένου ο τελευταίος να δύναται να επικαλεστεί το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε'. Ο ως άνω ισχυρισμός αντιβαίνει στο γράμμα της οδηγίας περί αναγνωρίσεως και δεν συνάδει με τις λεπτομερείς υποχρεώσεις τις οποίες επιβάλλει το άρθρο 4 της ίδιας οδηγίας σχετικά με την αξιολόγηση [54].

66. Το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως ορίζει ότι «[κ]ατά την αξιολόγηση του βασίμου του φόβου του αιτούντος ότι θα υποστεί δίωξη, *δεν ασκεί επιρροή* το εάν ο αιτών *χαρακτηρίζεται* πράγματι από το [...] πολιτικό στοιχείο, το οποίο προκαλεί τη δίωξη, υπό την προϋπόθεση ότι το χαρακτηριστικό αυτό του *αποδίδεται* από τον δράστη της δίωξης» (η υπογράμμιση δική μου). Κατά συνέπεια, οι αρμόδιες αρχές που εξετάζουν αίτηση ασύλου πρέπει να διαπιστώσουν *είτε* ότι ο ενδιαφερόμενος έχει πράγματι τις επίμαχες πολιτικές πεποιθήσεις *είτε* ότι μπορεί *ευλόγως να υποτεθεί* ότι ο υπεύθυνος διώξεως (εν προκειμένω, το συριακό κράτος) θα του καταλογίσει τέτοιες πεποιθήσεις [55].

67. Σε περίπτωση απουσίας βάσιμου φόβου δίωξης, ο ενδιαφερόμενος δεν καλύπτεται από τον ορισμό του όρου «πρόσφυγας» [56]. Συνεπώς, ο αόριστος φόβος αντιμετώπισης ποινικής δίωξης και επιβολής κυρώσεων λόγω ανυποταξίας δεν συνιστά βάσιμο φόβο δίωξης για τους σκοπούς της οδηγίας περί αναγνωρίσεως. Ομοίως, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας πρόσωπο του οποίου οι αντιρρήσεις σχετικά με τη στρατολόγηση χαρακτηρίζονται από καιροσκοπισμό («Θέλω να συνεχίσω την επαγγελματική μου σταδιοδρομία, χωρίς να σπαταλήσω χρόνο στον στρατό») ή από την επιθυμία αποφυγής της κακουχίας και των ενδεχόμενων κινδύνων που συνεπάγεται η στρατιωτική υπηρεσία [57].

68. Η σχετική απόφαση μπορεί να ληφθεί μόνο κατόπιν διεξοδικής αξιολογήσεως σύμφωνα με το άρθρο 4 της οδηγίας περί αναγνωρίσεως.

69. Σημειώνω εδώ ότι το δικαίωμα αντίρρησης συνειδήσεως αναγνωρίζεται από το διεθνές δίκαιο, καίτοι δεν υπάρχει πλήρης ορισμός του [58]. Η σημασία της ελευθερίας σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας έχει υπογραμμιστεί και από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (στο εξής: ΕΔΔΑ). Θεωρείται ως ένα εκ των θεμελίων μιας δημοκρατικής κοινωνίας [59]. Η παρεχόμενη από το άρθρο 9 της ΕΣΔΑ προστασία (που αποτυπώνεται στο άρθρο 10 του Χάρτη) εκτείνεται πολύ πέραν της εκφράσεως των θρησκευτικών πεποιθήσεων. Αφορά όλες τις προσωπικές, πολιτικές, φιλοσοφικές και ηθικές πεποιθήσεις. Το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι η άρνηση

[54] Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2018, F (C-473/16, EU:C:2018:36, σκέψεις 31 και 32).

[55] Βλ. κατευθυντήριες οδηγίες αριθ. 10 της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, παράγραφος 51.

[56] Βλ. εγχειρίδιο (σημεία 80 έως 83). Βλ., επίσης, τα σχόλια επί του άρθρου 12, στοιχείο ε' (νυν άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε' της οδηγία περί αναγνωρίσεως), στην αιτιολογική έκθεση της προτάσεως της Επιτροπής για την οδηγία 2004/83, την πρώτη εκδοχή της οδηγίας περί αναγνωρίσεως [πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για τη θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών και των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους, σε COM(2001) 510 τελικό].

[57] Βλ. εγχειρίδιο, σημεία 167 και 168.

[58] Τόσο το άρθρο 18 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου όσο και το άρθρο 18 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα ορίζουν ότι καθένας έχει δικαίωμα στην ελευθερία της σκέψεως, της συνειδήσεως και της θρησκείας (στις ως άνω διατάξεις παραπέμπουν οι παράγραφοι 8 και 9 των κατευθυντήριων οδηγιών αριθ. 10 της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες). Η παράγραφος 3 των κατευθυντήριων οδηγιών ορίζει την αντίρρηση συνειδήσεως ως άρνηση εκπληρώσεως στρατιωτικής θητείας απορρέουσα από αρχές και λόγους συνειδήσεως, συμπεριλαμβανομένων ακράδαντων πεποιθήσεων βασιζόμενων σε θρησκευτικά, ηθικά, δεοντολογικά, ανθρωπιστικά ή άλλα αντίστοιχα κίνητρα.

[59] Απόφαση του ΕΔΔΑ της 26ης Απριλίου 2016, Izzettin Doğan κ.λπ. κατά Τουρκίας (CE:ECHR:2016:0426JUD006264910, [τμήμα μείζονος συνθέσεως], §109). Σχετικά με το ευρύ πεδίο εφαρμογής του άρθρου 9 ΕΣΔΑ, βλ., επίσης, μια παλαιότερη, αλλά γνωστή απόφαση, έκθεση της Επιτροπής της 12ης Οκτωβρίου 1978, DR 19, Arrowsmith κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αριθ. 7050/75, σχετικά με την προστασία που παρέχεται τόσο σε θρησκευτικές όσο και σε μη θρησκευτικές πεποιθήσεις, συμπεριλαμβανομένων συνεκτικών και ειλικρινών φιλοσοφικών πεποιθήσεων, όπως ο ειρηνισμός.

εκπληρώσεως στρατιωτικής θητείας δύναται να συνιστά πεποίθηση αρκούντως εδραία, εμπεριστατωμένη, συνεκτική και σοβαρή, ώστε να προστατεύεται από το άρθρο 9, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ[60]. Περαιτέρω, το ΕΔΔΑ έχει επισημάνει ότι οι αρμόδιες εθνικές αρχές δύνανται νομίμως να ανακρίνουν τον ενδιαφερόμενο προς εξακρίβωση της σοβαρότητας των πεποιθήσεών του και προς αποτροπή προσπαθειών καταχρήσεως των εγγυήσεων του άρθρου 9 της ΕΣΔΑ[61]. Σύμφωνα με το άρθρο 52, παράγραφος 3, του Χάρτη, τα δικαιώματα τα οποία κατοχυρώνονται στο άρθρο 10, παράγραφος 1, του Χάρτη και αντιστοιχούν σε εκείνα του άρθρου 9 της ΕΣΔΑ πρέπει να ερμηνεύονται υπό την έννοια ότι καλύπτουν την αντίρρηση στη στρατιωτική θητεία για λόγους συνειδήσεως.

70. Στο πλαίσιο της οδηγίας περί αναγνωρίσεως, το άρθρο 4, παράγραφος 1, επιτρέπει στα κράτη μέλη να απαιτούν από τον αιτούντα «[…] να υποβάλει το συντομότερο δυνατόν όλα τα στοιχεία που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αίτησης διεθνούς προστασίας […]». Ωστόσο, η διάταξη αυτή επιβάλλει στα κράτη μέλη και τη θετική υποχρέωση να ενεργούν σε συνεργασία με τον αιτούντα για την αξιολόγηση των κρίσιμων στοιχείων της αιτήσεώς του. Η αξιολόγηση πρέπει να γίνεται σε εξατομικευμένη βάση και να συνεκτιμώνται, στο πλαίσιό της, η ατομική κατάσταση και οι προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος. Συναφώς, στο άρθρο 4, παράγραφος 5, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως λαμβάνεται υπόψη ότι ο αιτών ενδέχεται να μην είναι πάντοτε σε θέση να τεκμηριώσει την αίτησή του με έγγραφα ή άλλα αποδεικτικά στοιχεία. Τέτοια αποδεικτικά στοιχεία δεν απαιτούνται όταν πληρούνται οι σωρευτικές προϋποθέσεις της ως άνω διατάξεως[62].

71. Κατά πάγια νομολογία, οι δηλώσεις του αιτούντος δεν συνιστούν παρά την αφετηρία της αξιολόγησης την οποία διενεργούν οι αρμόδιες αρχές[63]. Ο σκοπός αυτής της αξιολόγησης είναι να διασφαλιστεί ότι επιτυγχάνονται οι στόχοι του ΚΕΣΑ: ήτοι, η αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα μόνο σε άτομα τα οποία διατρέχουν τον κίνδυνο σοβαρής στέρησης ή συστηματικών παραβιάσεων των θεμελιωδέστερων δικαιωμάτων τους και των οποίων η ζωή στη χώρα καταγωγής τους έχει, ως εκ τούτου, καταστεί αφόρητη[64]. Οι περιστάσεις της υποθέσεως της κύριας δίκης διαφέρουν από εκείνες της υποθέσεως Shepherd[65] (η οποία αφορούσε στρατιώτη που είχε καταταγεί εθελοντικά και όχι πρόσωπο το οποίο διέφυγε προκειμένου να αποφύγει τη στρατολόγηση). Εντούτοις, η τελευταία υπόθεση αποτελεί χρήσιμη αφετηρία. Στο πλαίσιο αυτής, το Δικαστήριο εξήγησε ότι η ιδιότητα του στρατιωτικού συνιστά αναγκαία, αλλά όχι επαρκή, προϋπόθεση για την ενεργοποίηση του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως. Η συγκεκριμένη διάταξη αναφέρεται αποκλειστικά και μόνον σε κατάσταση σύρραξης στην οποία «η διάπραξη εγκλημάτων πολέμου [περιλαμβάνεται] στην ίδια την εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας» (ο μεμονωμένος αιτών δεν χρειάζεται να αποδείξει ότι θα αναγκαζόταν να μετάσχει ο ίδιος στην τέλεση τέτοιων εγκλημάτων). Αντιθέτως, «η βούληση του νομοθέτη της Ένωσης ήταν να λαμβάνεται αντικειμενικά υπόψη το γενικό πλαίσιο στο οποίο εκπληρώνεται η εν λόγω στρατιωτική υπηρεσία». Η προστασία δεν μπορεί να καλύπτει παρά μόνο εκείνα τα άλλα πρόσωπα που «είναι ευλόγως πιθανό» ότι θα μπορούσαν, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, να αναγκαστούν «κατά αρκούντως άμεσο τρόπο» να μετάσχουν στην τέλεση τέτοιων πράξεων. Ωστόσο, δεδομένου ότι σκοπός του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, είναι η προστασία του αιτούντος ο οποίος αρνείται την εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας

60 Απόφαση του ΕΔΔΑ της 7ης Ιουλίου 2011, Bayatyan κατά Αρμενίας (CE:ECHR:2011:0707JUD002345903 [τμήμα μείζονος συνθέσεως], § 110 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

61 Απόφαση του ΕΔΔΑ της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Παπαβασιλάκης κατά Ελλάδος (CE:ECHR:2016:0915JUD006689914, § 54).

62 Βλ. σημείο 9 και υποσημείωση 19 των παρουσών προτάσεων, καθώς και απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 2014, A κ.λπ. (C-148/13 έως C-150/13, EU:C:2014:2406, σκέψεις 50, 51 και 58).

63 Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2018, F (C-473/16, EU:C:2018:36, σκέψη 28).

64 Βλ., παραδείγματος χάριν, (όσον αφορά τη θρησκευτική πίστη) τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Y. Bot στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Y και Z (C-71/11 και C-99/11, EU:C:2012:224, σημείο 28).

65 Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015 (C-472/13, EU:C:2015:117).

για τον λόγο ότι δεν θέλει να εκτεθεί στον κίνδυνο να διαπράξει στο μέλλον πράξεις της ίδιας φύσης με αυτές που αναφέρει το άρθρο 12, παράγραφος 2, ο ενδιαφερόμενος «δεν μπορεί συνεπώς να επικαλεστεί παρά μόνο την εύλογη πιθανότητα» τέλεσης τέτοιων πράξεων. Η αξιολόγηση την οποία καλούνται να διενεργήσουν οι εθνικές αρχές σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 3, πρέπει να στηρίζεται οπωσδήποτε σε «*ένα σύνολο ενδείξεων, από τις οποίες και μόνο μπορεί να αποδειχθεί, αν ληφθούν υπόψη όλες οι περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης, ότι η εκπλήρωση της εν λόγω θητείας καθιστά πιθανή την τέλεση τέτοιων πράξεων*» (η υπογράμμιση δική μου)[66].

72. Οι κρίσιμοι διαδικαστικοί κανόνες που διέπουν τη διενέργεια της ως άνω αξιολόγησης δεν περιλαμβάνονται στην οδηγία περί αναγνωρίσεως, αλλά στην οδηγία περί διαδικασιών[67]. Εκτιμώ ότι σε περιπτώσεις στις οποίες οι αιτούντες επικαλούνται το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, θα υπάρχει αναπόφευκτα σημαντική αλληλεπικάλυψη μεταξύ της αξιολογήσεως του αν υφίσταται «πράξη δίωξης» σύμφωνα με την ως άνω διάταξη και της αξιολογήσεως του αν ο αιτών απέδειξε τη συνδρομή «λόγου δίωξης» σύμφωνα με το άρθρο 10. Θα ήταν εξεζητημένο και αδικαιολόγητα επαχθές να υποχρεούται ο αιτών να αποδείξει τα στοιχεία που επισημαίνονται στην απόφαση Shepherd[68] προκειμένου να στοιχειοθετηθεί η πλήρωση των προϋποθέσεων του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, και να καλείται εν συνεχεία να τα αποδείξει εκ νέου, προκειμένου να στοιχειοθετηθεί ότι η κυβέρνηση της χώρας καταγωγής του ασπάζεται ιδεολογία βάσει της οποίας επιδοκιμάζεται η τέλεση εγκλημάτων πολέμου από τον στρατό της, κάτι το οποίο ενδέχεται ευλόγως να τον βρίσκει αντίθετο.

73. Όσον αφορά τους λόγους δίωξης κατά το άρθρο 10, παράγραφος 1, η διάταξη περί παραπομπής δεν αναφέρει εάν ο ΕΖ θεμελιώνει την αντίρρηση συνειδήσεως στο γεγονός ότι είναι ειρηνιστής και διαφωνεί με *κάθε είδους* χρήση στρατιωτικής δύναμης ή αν οι αντιρρήσεις του θεμελιώνονται επί ειδικότερων λόγων. Ως τέτοιοι λόγοι θα μπορούσαν ευλόγως να προβληθούν το γεγονός ότι ο πόλεμος στη Συρία είναι εμφύλιος και ότι οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί το συριακό κράτος περιλαμβάνουν την τέλεση εγκλημάτων πολέμου και παραβιάζουν το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο[69]. Είναι θεμιτό να επιδιώκουν οι αρμόδιες αρχές να εξακριβώσουν τη φύση των αντιρρήσεών του.

74. Στο πλαίσιο της εν λόγω αξιολογήσεως, οι αρμόδιες αρχές ενδέχεται να λάβουν υπόψη τα κάτωθι.

75. Η άρνηση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας συνεπάγεται κατ’ ανάγκη, σε κάποιο βαθμό, σύγκρουση μεταξύ των αρχών και του προσώπου που εκφράζει τις αντιρρήσεις. Επομένως, η υποστήριξη απόψεως, ιδέας ή πεποιθήσεως η οποία αντιμάχεται τις οικείες δραστηριότητες του συριακού κράτους ενδέχεται να ισοδυναμεί με την υποστήριξη πολιτικών πεποιθήσεων για τους σκοπούς του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως.

76. Εάν διαπιστωθεί ότι η άρνηση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας εκ μέρους του αιτούντος οφείλεται σε λόγους συνειδήσεως, το επόμενο στάδιο της αξιολόγησης είναι να εξακριβωθεί κατά πόσον υπάρχουν αντικειμενικοί και υποκειμενικοί παράγοντες από τους οποίους να προκύπτει ότι ο αιτών έχει βάσιμο φόβο δίωξης λόγω των πολιτικών του απόψεων ή πεποιθήσεων.

66 Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Shepherd (C-472/13, EU:C:2015:117, σκέψεις 34 έως 40).

67 Βλ. σημείο 15 των παρουσών προτάσεων και απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 2014, A κ.λπ. (C-148/13 έως C-150/13, EU:C:2014:2406, σκέψη 47 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

68 Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015 (C-472/13, EU:C:2015:117).

69 Βλ., παραδείγματος χάριν, «Αντίρρηση συνειδήσεως στη στρατιωτική θητεία», Έκθεση καταρτισθείσα από τους Asbjern Eide και Chama Mubanga-Chipoya σύμφωνα με τα ψηφίσματα 14 (XXXIV) και 1982/30 της Υποεπιτροπής για την πρόληψη των διακρίσεων και την προστασία των μειονοτήτων, παράγραφος 33 (στο εξής: Έκθεση: Αντίρρηση συνειδήσεως στη στρατιωτική θητεία).

77. Όσον αφορά τους αντικειμενικούς παράγοντες, η στρατολόγηση στρατιωτικού προσωπικού μέσω υποχρεωτικής κατάταξης αποτελεί αντικειμενικό παράγοντα από τον οποίο μπορεί να συναχθεί ότι όποιος αρνείται να εκπληρώσει την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία του είναι πολύ πιθανόν να έρθει σε σύγκρουση με τις κρατικές αρχές στη χώρα καταγωγής του.

78. Εάν η χώρα καταγωγής του αιτούντος εμπλέκεται ενεργά στη διεξαγωγή πολέμου και υπάρχουν –όπως εν προκειμένω– αποδείξεις ότι ο πόλεμος διεξάγεται κατά παραβίαση του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και περιλαμβάνει συστηματικά και κατ' επανάληψη την τέλεση εγκλημάτων πολέμου που αποδεικνύονται από αξιόπιστες πηγές, τα παραπάνω συνιστούν ισχυρές αντικειμενικές ενδείξεις προς υποστήριξη αιτήσεως για τη χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα βάσει του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε'[70].

79. Θα πρέπει να συνεκτιμάται το κατά πόσον υφίσταται πραγματική και βιώσιμη εναλλακτική υπηρεσία προς εκπλήρωση των στρατιωτικών υποχρεώσεων εκ μέρους του ενδιαφερομένου, προκειμένου να συμμορφωθεί προς την υποχρέωση κατάταξης. Η έλλειψη οποιασδήποτε διαδικασίας αποκτήσεως ή χορήγησης της ιδιότητας του αντιρρησία συνειδήσεως στη χώρα καταγωγής είναι επίσης κρίσιμος παράγοντας. Όταν το εθνικό δίκαιο ή/και η πρακτική στη χώρα καταγωγής δεν παρέχουν νόμιμα μέσα αντιρρήσεως στη στρατιωτική θητεία, είναι απολύτως εύλογο το ενδεχόμενο η αποφυγή υπηρέτησης της στρατιωτικής θητείας να θεωρείται από το κράτος ως έκφραση πολιτικών απόψεων[71].

80. Η φύση και η βαρύτητα των κυρώσεων και της μεταχείρισης της οποίας τυγχάνουν όσοι αρνούνται να εκπληρώσουν τη στρατιωτική τους θητεία στη Συρία είναι επίσης κρίσιμοι παράγοντες, όπως και το εάν η τιμωρία για την αποφυγή υπηρέτησης στρατιωτικής θητείας είναι δυσανάλογη ή αυστηρή[72].

81. Στο πλαίσιο της αξιολόγησής τους, οι εθνικές αρχές θα πρέπει επίσης να λαμβάνουν υπόψη ότι οι νόμοι για τη στρατολόγηση έχουν συνήθως ως αποδέκτες σχετικά νέους ενήλικες. Είναι πιθανόν η συλλογιστική που θα επικαλεστεί ένας αιτών άσυλο αυτής της ηλικίας να είναι πιο απλοϊκή από ό,τι θα μπορούσε κανείς να περιμένει από ένα πρόσωπο μεγαλύτερης ηλικίας σε αντίστοιχες περιστάσεις[73].

82. Δεδομένου του πλούσιου υλικού τεκμηρίωσης του συστήματος στρατολογήσεως και της αυστηρής μεταχείρισης των ανυπότακτων στη Συρία, θα ήταν απολύτως παράλογο να αναμένεται από τους αιτούντες να προσκομίσουν αποδείξεις ότι είχαν ενημερώσει τις στρατιωτικές αρχές της Συρίας σχετικά με την εκ μέρους τους άρνηση εκπληρώσεως της στρατιωτικής θητείας *προτού* εγκαταλείψουν τη Συρία[74]. Περαιτέρω, δεν βλέπω τον λόγο να υποχρεώνονται οι αιτούντες άσυλο να προσκομίζουν αποδείξεις ότι είχαν προβεί σε αναρτήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μέσω των οποίων να κατακρίνουν δημοσίως τη διεξαγωγή του πολέμου στη Συρία (πιθανώς αφότου έχουν αποχωρήσει με ασφάλεια από τη χώρα). Μια τέτοια απαίτηση θα οδηγούσε σε μια εντελώς τεχνητή εφαρμογή της οδηγίας[75].

[70] Βλ. κατευθυντήριες οδηγίες αριθ. 10 της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (παράγραφος 44).

[71] Βλ. υποσημείωση 25 των παρουσών προτάσεων και κατευθυντήριες οδηγίες αριθ. 10 της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (παράγραφος 52).

[72] Βλ. εγχειρίδιο (σημείο 169).

[73] Έκθεση: Αντίρρηση συνειδήσεως στη στρατιωτική θητεία (παράγραφος 91).

[74] Βλ. σημείο 22 των παρουσών προτάσεων.

[75] Βλ. σημείο 65 των παρουσών προτάσεων.

83. Οφείλω να προσθέσω ότι ο EZ ενδέχεται να επιθυμεί να επικαλεσθεί άλλους λόγους από τους απαριθμούμενους στο άρθρο 10, παράγραφος 1, όπως την ιδιότητα του μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας (άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ′)[76] ή τις θρησκευτικές πεποιθήσεις (άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο β′). Όποιο λόγο ή λόγους δίωξης και να επικαλεσθεί, οι αρμόδιες αρχές υποχρεούνται να διενεργήσουν αξιολόγηση, σύμφωνα με το άρθρο 4 της οδηγίας περί αναγνωρίσεως[77].

84. Όσον αφορά τώρα την υπόθεση του EZ στη διαδικασία της κύριας δίκης;

85. Σύμφωνα με το άρθρο 13 της οδηγίας περί αναγνωρίσεως, πρέπει να χορηγηθεί καθεστώς πρόσφυγα στον EZ εφόσον πληροί τις προϋποθέσεις αναγνωρίσεως του καθεστώτος πρόσφυγα, υπό την έννοια των κεφαλαίων II και III της εν λόγω οδηγίας. Η σχετική αξιολόγηση διενεργείται φυσικά από τις αρμόδιες εθνικές αρχές, οι οποίες υπόκεινται στον έλεγχο των εθνικών δικαστηρίων. Φρονώ ότι αξίζει να επισημάνω τα ακόλουθα στοιχεία.

86. Ο EZ ήταν 25 ετών κατά τον χρόνο περάτωσης των πανεπιστημιακών του σπουδών. Κατά το χρονικό εκείνο σημείο, η στρατιωτική του θητεία τελούσε ακόμη υπό αναβολή. Ήταν 26 ετών όταν έφθασε στη Γερμανία και 27 ετών πλέον όταν κατέθεσε αίτηση ασύλου. Κατά το συριακό δίκαιο, ο EZ είναι στρατεύσιμος· και το συριακό δίκαιο δεν αναγνωρίζει το δικαίωμα αντίρρησης συνειδήσεως[78]. Ουδεμία ένδειξη υπάρχει ότι οι στρατιωτικές αρχές έχουν παύσει τη στρατολόγηση. Κατά τα φαινόμενα, δεν υπάρχει αξιόπιστη εναλλακτική αντί της στρατιωτικής θητείας για όσους αρνούνται να υπηρετήσουν στον στρατό. Υπάρχουν επαρκή στοιχεία από τα οποία προκύπτει ότι επιβάλλονται σκληρές ποινές σε όποιον αρνηθεί να υπηρετήσει στον στρατό. Στον βαθμό που αναφέρει ότι στον συριακό εμφύλιο πόλεμο διαπράττονται σε ευρεία κλίμακα εγκλήματα πολέμου κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, της ως άνω οδηγίας και ότι έχουν επανειλημμένως διαπιστωθεί παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, η διάταξη του αιτούντος δικαστηρίου απηχεί τα ευρήματα πλείστων διεθνών οργανισμών. Όλα τα παραπάνω συνιστούν αντικειμενικούς παράγοντες προς τεκμηρίωση του συμπεράσματος ότι ο EZ μπορεί, ως αντιρρησίας συνειδήσεως, να εκφράζει πολιτικές πεποιθήσεις υπό την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως.

87. Σύμφωνα με την οδηγία περί αναγνωρίσεως, οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να ελέγξουν αν οι ισχυρισμοί του EZ σχετικά με τους λόγους δίωξης είναι αξιόπιστοι. Εκτιμούν ότι είναι ειλικρινής; Είναι ευλογοφανείς οι ισχυρισμοί του;

88. Συναφώς, μπορεί να είναι κρίσιμο το γεγονός ότι όταν ο EZ εγκατέλειψε τη Συρία επρόκειτο σύντομα να κληθεί προς κατάταξη (τρεις μήνες προ της λήξεως της αναβολής). Επομένως, κατά το χρονικό εκείνο σημείο ήταν εξαιρετικά πιθανή η εμπλοκή του στον εμφύλιο πόλεμο από τη στιγμή που θα κατατασσόταν. Οι ως άνω παράγοντες είναι σαφώς κρίσιμοι στο πλαίσιο οποιασδήποτε αξιολόγησης σύμφωνα με την οδηγία περί αναγνωρίσεως.

89. Εν κατακλείδι, φρονώ ότι, όταν ο αιτών άσυλο επικαλείται το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως για στοιχειοθετήσει την ύπαρξη πράξης διώξεως, η επίκληση της συγκεκριμένης διάταξης δεν αποδεικνύει αυτομάτως τον βάσιμο φόβο διώξεως του

[76] Από τα πραγματικά περιστατικά που παρατίθενται στην απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Shepherd (C-472/13, EU:C:2015:117) προκύπτει ότι στην αίτησή του χορηγήσεως καθεστώτος ασύλου ο A. L. Shepherd επικαλέστηκε ως λόγο την ιδιότητα του μέλους μιας κοινωνικής ομάδας (άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο δ′, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως).

[77] Εγχειρίδιο των Ηνωμένων Εθνών (σημείο 66).

[78] Βλ. σημείο 22 των παρουσών προτάσεων.

ενδιαφερομένου για τον λόγο ότι έχει ορισμένες πολιτικές πεποιθήσεις κατά την έννοια του άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε′, της ίδιας οδηγίας. Στις αρμόδιες εθνικές αρχές, οι οποίες υπόκεινται στον έλεγχο των δικαστηρίων, εναπόκειται να εξακριβώσουν αν υφίσταται αιτιώδης συνάφεια, όπως απαιτεί η εν λόγω οδηγία. Οι εξής παράγοντες ενδέχεται να είναι κρίσιμοι στο πλαίσιο διενέργειας της ως άνω αξιολογήσεως: το εάν η χώρα καταγωγής του αιτούντος εμπλέκεται σε εμπόλεμη σύρραξη· ο χαρακτήρας της εμπόλεμης αυτής συρράξεως και οι μέθοδοι τις οποίες χρησιμοποιούν οι στρατιωτικές αρχές στο πλαίσιό της· η ύπαρξη διαθέσιμων εθνικών εκθέσεων από τις οποίες να προκύπτουν στοιχεία όπως το εάν η στρατολόγηση για την υπηρέτηση στρατιωτικής θητείας γίνεται μέσω κατατάξεως· το εάν στο εθνικό δίκαιο προβλέπεται καθεστώς αντιρρησία συνειδήσεως και, σε περίπτωση που προβλέπεται, οι διαδικασίες χορηγήσεώς του· η μεταχείριση όσων στρατευσίμων αρνούνται να εκπληρώσουν τη στρατιωτική θητεία· η ύπαρξη ή απουσία εναλλακτικών αντί της στρατιωτικής υπηρεσίας· καθώς και οι προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένης της ηλικίας του.

Πρόταση

90. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο τέταρτο και στο πέμπτο ερώτημα του Verwaltungsgericht Hannover (διοικητικού πρωτοδικείου του Ανόβερου, Γερμανία) ως ακολούθως:

– Το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας, έχει την έννοια ότι οι λόγοι διώξεως του άρθρου 10, παράγραφος 1, και οι πράξεις διώξεως όπως ορίζονται στο άρθρο 9, παράγραφος 1, πρέπει να τελούν πάντοτε σε σχέση αιτιώδους συνάφειας, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων στις οποίες ο αιτών διεθνή προστασία επικαλείται το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας αυτής.

– Σε περίπτωση που ο αιτών άσυλο επικαλείται το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2011/95 για να στοιχειοθετήσει την ύπαρξη πράξης διώξεως, η επίκληση της διατάξεως αυτής δεν αποδεικνύει αυτομάτως την ύπαρξη βάσιμου φόβου του ενδιαφερομένου ότι θα υποστεί δίωξη λόγω συγκεκριμένων πολιτικών του πεποιθήσεων κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο ε′ της ίδιας οδηγίας. Στις αρμόδιες εθνικές αρχές, οι οποίες υπόκεινται στον έλεγχο των δικαστηρίων, εναπόκειται να εξακριβώσουν αν υφίσταται αιτιώδης συνάφεια, όπως απαιτεί η εν λόγω οδηγία. Οι εξής παράγοντες ενδέχεται να είναι κρίσιμοι στο πλαίσιο διενέργειας της ως άνω αξιολογήσεως: το εάν η χώρα καταγωγής του αιτούντος εμπλέκεται σε εμπόλεμη σύρραξη· ο χαρακτήρας της εμπόλεμης αυτής συρράξεως και οι μέθοδοι τις οποίες χρησιμοποιούν οι στρατιωτικές αρχές στο πλαίσιό της· η ύπαρξη διαθέσιμων εθνικών εκθέσεων από τις οποίες να προκύπτουν στοιχεία όπως το εάν η στρατολόγηση για την υπηρέτηση στρατιωτικής θητείας γίνεται μέσω κατατάξεως· το εάν στο εθνικό δίκαιο προβλέπεται καθεστώς αντιρρησία συνειδήσεως και, σε περίπτωση που προβλέπεται, οι διαδικασίες χορηγήσεώς του· η μεταχείριση όσων στρατευσίμων αρνούνται να εκπληρώσουν τη στρατιωτική θητεία· η ύπαρξη ή απουσία εναλλακτικών αντί της στρατιωτικής υπηρεσίας· καθώς και οι προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένης της ηλικίας του.